

SPIS TREŚCI

Od autora	11
Część I	
WPROWADZENIE	13
1. Internacjonalizacja procesu gospodarowania i międzynarodowe stosunki gospodarcze	15
1.1. Powstanie i rozwój gospodarki światowej	15
1.2. Współczesny handel międzynarodowy	21
1.3. Znaczenie handlu międzynarodowego dla poszczególnych krajów	25
1.4. Ekonomiczne konsekwencje istnienia granic politycznych między krajami	29
1.5. Pojęcie i zakres międzynarodowych stosunków gospodarczych	31
Pytania	33
Część II	
TEORIA HANDLU MIĘDZYNARODOWEGO	35
2. Klasyczne teorie handlu międzynarodowego	39
2.1. Merkantyizm	39
2.2. Teoria przewagi absolutnej	41
2.3. Teoria przewagi komparatywnej	44
2.4. Teoria kosztów absolutnych i kosztów względnych w ujęciu geometrycznym	46
2.5. Rozwinięcie teorii przewagi komparatywnej	52
2.5.1. Teoria Ricarda w ujęciu pieniężnym	52
2.5.2. Teoria przewagi komparatywnej w warunkach większej liczby towarów	54
2.5.3. Model Dornbuscha-Fischera-Samuelsona	55
2.5.4. Weryfikacja teorii przewagi komparatywnej	58
Pytania	60

3. Neoklasyczna teoria handlu międzynarodowego	62
3.1. Narzędzia badawcze	62
3.2. Korzyści z handlu międzynarodowego	65
3.3. Podział korzyści z wymiany międzynarodowej	70
3.4. Krzywa popytu wzajemnego	73
3.5. <i>Terms of trade</i>	77
Pytania	81
4. Wyposażenie w czynniki produkcji jako podstawa handlu międzynarodowego	83
4.1. Twierdzenie Heckschera–Ohlina	84
4.2. Wyrównywanie się cen czynników produkcji	89
4.3. Efekt Stolpera–Samuelsona	92
4.4. Empiryczna weryfikacja twierdzenia Heckschera–Ohlina	94
Pytania	98
5. Alternatywne teorie handlu międzynarodowego	100
5.1. Korzyści skali produkcji a handel międzynarodowy	100
5.2. Handel wewnątrzgałęziowy	104
5.3. Koncepcje opóźnienia naśladowczego i cyklu życia produktu a handel międzynarodowy	109
5.4. Koncepcja nakładającego się popytu	112
5.5. Konkurencja monopolistyczna a handel międzynarodowy	113
Pytania	117
6. Wzrost gospodarczy a handel międzynarodowy	119
6.1. Skutki wzrostu gospodarczego dla handlu międzynarodowego	120
6.2. Wpływ wzrostu gospodarczego na <i>terms of trade</i> i dobrobyt kraju	124
6.3. Źródła wzrostu gospodarczego i ich wpływ na handel międzynarodowy	128
Pytania	133
7. Międzynarodowe przepływy czynników produkcji	135
7.1. Przyczyny międzynarodowych przepływów czynników produkcji	136
7.2. Międzynarodowe przepływy kapitału	138
7.3. Inwestycje portfelowe: chęć uniknięcia ryzyka jako motyw wywozu kapitału	140
7.4. Kredyty finansowe	141
7.5. Inwestycje bezpośrednie	144
7.5.1. Pojęcia wstępne	144
7.5.2. Strategia przedsiębiorstwa a inwestycje bezpośrednie	145
7.5.3. Znaczenie inwestycji bezpośrednich w gospodarce światowej	148
7.5.4. Wpływ inwestycji bezpośrednich na gospodarkę kraju wywożącego i przywożącego kapitał	152

7.6. Międzynarodowe przepływy siły roboczej	156
7.6.1. Przyczyny międzynarodowych przepływów siły roboczej	156
7.6.2. Główne kierunki migracji	157
7.6.3. Ekonomiczne skutki migracji siły roboczej	161
Pytania	163

Część III

POLITYKA HANDLOWA 165

8. Cło	167
8.1. Pojęcie i rodzaje cła	167
8.2. Mechanizm działania cła	170
8.3. Ekonomiczne skutki cła	171
8.3.1. Model małego kraju	171
8.3.2. Model dużego kraju	176
8.4. Stopień protekcji celnej	180
Pytania	187
9. Bariery pozataryfowe	189
9.1. Mechanizm ograniczeń ilościowych i ich skutki	190
9.2. Dobrowolne ograniczenie eksportu i jego mechanizmy	194
9.3. Inne bariery pozataryfowe	198
9.4. Mechanizmy subsydiów produkcji krajowej i subsydiów eksportowych oraz ich skutki	203
9.5. Dumping	209
Pytania	215
10. Wolny handel a protekcjonizm	217
10.1. Tradycyjne argumenty na rzecz protekcjonizmu	218
10.1.1. Argumenty niesłuszne	218
10.1.2. Argumenty słuszne w określonych warunkach	220
10.2. Współczesne argumenty na rzecz protekcjonizmu	226
10.2.1. Strategiczna polityka handlowa	227
10.2.2. Polityka przemysłowa	230
10.3. Ograniczenia handlowe jako środek do osiągnięcia celów politycznych — sankcje ekonomiczne	232
10.4. Ograniczenia handlowe a polityka ochrony środowiska	235
10.4.1. Wpływ handlu międzynarodowego na zagrożenie środowiska	236
10.4.2. Polityka ekologiczna jako czynnik wpływający na swobodę handlu i konkurencyjność eksportu	238
10.4.2.1. Narodowa polityka ekologiczna	238
10.4.2.2. Międzynarodowe porozumienia w dziedzinie ochrony środowiska jako czynnik utrudniający handel międzynarodowy	240
10.4.3. Perspektywy współzależności handlu międzynarodowego i ochrony środowiska	241
Pytania	243

11. Międzynarodowa polityka handlowa	245
11.1. Kartele międzynarodowe	246
11.2. Integracja ekonomiczna	250
11.2.1. Pojęcie i mechanizm integracji ekonomicznej	250
11.2.2. Mechanizm powstawania korzyści i strat w preferencyjnym porozumieniu handlowym	255
11.2.3. Długookresowe efekty unii celnej	260
11.2.4. Korzyści z unii celnej a korzyści z wolnego handlu	261
11.3. Ogólnoświatowa współpraca w dziedzinie liberalizacji obrotów handlowych	264
Pytania	270

Część IV

MIĘDZYNARODOWE STOSUNKI FINANSOWE 273

12. Bilans płatniczy	275
12.1. Definicja	275
12.2. Zasada podwójnego zapisu	276
12.3. Struktura bilansu płatniczego	276
12.4. Równowaga bilansu płatniczego	278
12.5. Bilans płatniczy jako narzędzie analizy ekonomicznej	279
Pytania	281

13. Kurs walutowy i rynek walutowy	284
13.1. Pojęcie kursu walutowego	284
13.2. Rynek walutowy	285
13.2.1. Pojęcie i mechanizm	285
13.2.2. Rodzaje transakcji na międzynarodowym rynku walutowym	289
13.2.2.1. Transakcje bieżące i transakcje terminowe	289
13.2.2.2. Arbitraż procentowy	292
13.2.2.3. Transakcje spekulacyjne	294
Pytania	296

14. Ustalanie poziomu kursu walutowego	298
14.1. Czynniki określające poziom kursu walutowego	298
14.2. Zmiany produktu krajowego brutto a kurs walutowy	300
14.3. Zmiany realnych stóp procentowych a kurs walutowy	303
14.4. Zmiany różnic w cenach a kurs walutowy	304
14.5. Parytet siły nabywczej	305
14.6. Pozostałe czynniki określające poziom kursu walutowego	310
Pytania	312

15. Automatyczny mechanizm dostosowawczy	314
15.1. Cenowy mechanizm dostosowawczy	315
15.1.1. Cenowy mechanizm dostosowawczy w warunkach kursów stałych	315

15.1.2. Cenowy mechanizm dostosowawczy w warunkach kursów płynnych	317
15.2. Dochodowy mechanizm dostosowawczy	323
15.2.1. Teoretyczne podstawy dochodowego mechanizmu dostosowawczego	323
15.2.2. Mechanizm mnożnikowy w gospodarce zamkniętej	327
15.2.3. Równowaga w gospodarce otwartej	329
15.2.4. Międzynarodowe konsekwencje działania mechanizmu dochodowego	334
15.3. Monetarny mechanizm dostosowawczy	337
Pytania	341
16. Polityka dostosowawcza	343
16.1. Przyczyny i cele polityki dostosowawczej	343
16.2. Narzędzia polityki dostosowawczej	346
16.2.1. Polityka zmiany wydatków	347
16.2.2. Polityka przesuwania wydatków	349
16.2.2.1. Polityka kursowa	349
16.2.2.2. Polityka wybiórczego przesuwania wydatków	350
16.3. Ograniczenia polityki dostosowawczej	354
16.3.1. Podejście absorpcyjne	354
16.3.2. Polityka zmiany wydatków i polityka przesuwania wydatków a równowaga zewnątrzna i wewnętrzna	356
Pytania	360
17. Międzynarodowy system walutowy	362
17.1. Pojęcie i przesłanki istnienia międzynarodowego systemu walutowego	362
17.2. Międzynarodowy system walutowy przed II wojną światową	363
17.3. System walutowy z Bretton Woods	366
17.3.1. Warunki powstania	366
17.3.2. Międzynarodowy Fundusz Walutowy	367
17.3.3. Ocena działania międzynarodowego systemu walutowego z Bretton Woods	369
17.4. Współczesny międzynarodowy system walutowy	371
17.4.1. Powstanie współczesnego międzynarodowego systemu walutowego	371
17.4.2. Funkcjonowanie współczesnego systemu walutowego	373
17.4.3. Współpraca walutowa w Europie Zachodniej	376
Pytania	380

Część V

MIĘDZYNARODOWE STOSUNKI GOSPODARCZE A KRAJE ROZWIJAJĄCE SIĘ 383

18. Handel międzynarodowy a rozwój gospodarczy krajów rozwija- jących się	385
18.1. Charakterystyka krajów rozwijających się	385
18.2. Teoria handlu międzynarodowego a rozwój gospodarczy krajów roz- wijających się	386
18.3. Polityka handlowa krajów rozwijających się zmierzająca do zwiększenia korzyści z handlu międzynarodowego	389

18.3.1.	Próby stabilizacji cen eksportowanych surowców — międzynarodowe porozumienia towarowe	390
18.3.2.	Zmiana struktury produkcji — strategia antyimportowa i proeksportowa . . .	393
18.3.3.	Próby instytucjonalnej zmiany miejsca krajów rozwijających się w handlu międzynarodowym — UNCTAD, Nowy Ład Ekonomiczny, Milenijne Cele Rozwoju	397
Pytania		400
19.	Kryzys zadłużeniowy i możliwości jego rozwiązywania	402
19.1.	Skala problemu zadłużenia	403
19.2.	Przyczyny światowego kryzysu zadłużeniowego	405
19.3.	Zagrożenia związane z kryzysem zadłużeniowym	406
19.4.	Możliwości rozwiązania globalnego problemu zadłużenia	408
Pytania		409
20.	Współczesne kryzysy finansowe	411
20.1.	Nowe tendencje w przepływie kapitału do krajów rozwijających się w latach dziewięćdziesiątych XX w.	411
20.2.	Pojęcie kryzysu finansowego	414
20.3.	Koncepcje teoretyczne wyjaśniające kryzysy walutowe lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych	420
20.4.	Skutki kryzysów walutowych w latach dziewięćdziesiątych	429
Pytania		431
21.	Wyzwania globalizacji	433
21.1.	Korzyści i zagrożenia globalizacji	434
21.2.	Przebudowa międzynarodowego ładu gospodarczego	439
Pytania		445
Odpowiedzi		447
Literatura cytowana		453
Indeks rzeczowy		465

Adam Budnikowski jest profesorem nauk ekonomicznych, specjalistą i autorem licznych prac z dziedziny międzynarodowych stosunków gospodarczych i polityki ekologicznej. Od 1974 r. jest pracownikiem Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, w której prowadzi cieszące się bardzo dużym zainteresowaniem studentów wykłady z międzynarodowych stosunków gospodarczych. W latach

1985-1986 był stypendystą Fulbrighta w Massachusetts Institute of Technology, a w latach 1990-1991 — wykładowcą na Uniwersytecie J.W. Goethego we Frankfurcie nad Menem. Obecnie jest dyrektorem Instytutu Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych SGH. Od kilku lat wykłada również w czołowych europejskich szkołach zarządzania zrzeszonych w Community of European Management Schools (CEMS).

Zakres tematyczny podręcznika, po raz pierwszy w Polsce przygotowanego przez jednego autora, obejmuje wszystkie podstawowe zagadnienia wchodzące w skład tradycyjnego kursu tego przedmiotu w wyższych uczelniach i wydziałach ekonomicznych i nawiązuje do rozwiązań dominujących w literaturze światowej. Cztery podstawowe części, na które podzielony został wykład, poświęcone są kolejno:

- teorii handlu międzynarodowego,
- polityce handlowej,
- międzynarodowym stosunkom finansowym,
- stosunkom gospodarczym krajów słabiej rozwiniętych.

Ze względu na modułowy układ książka jest w pełni użyteczna zarówno jako podręcznik do typowego 60-godzinnego wykładu, jak i krótszego kursu wprowadzającego.